

Tutkimuskohteita, ruokaa ja perheenjäseniä

Pauliina Kainulainen ja Yrjö Sepänmaa (toim.): Ihmisten elämäkirja. Muuttuva eläinkulttuuri. Palmenia, Helsinki University Press, Helsinki 2009. 235 s. ISBN 978-951-570-786-4

Kirjan kannessa on lähikuva hevosen silmästä. Silmästä heijastuu horisontti, johon piirtyy ihminen. Hevosen silmäripset erottuvat kuvassa tarkasti ja kyse on ennemminkin katseesta kuin silmästä. Hevonen katsoo sinua – ihmistä. Kansi on hyvä avaus yhteen kirjan teemoista: eläimillä on jotain yhteistä ihmisten kanssa.

Teos perustuu laajalle yleisölle suunnattuun luentosarjaan. Tästä syystä kirjan artikkelit ovat erilaisia aiheiltaan ja lähestymistavoiltaan. Osa artikkeleista on katsausenomaisia ja toisissa perehdytään rajatumpaan aihepiiriin, kuten eläinten arkkitehtuuriin tai eläimen rooliin suomalaisessa kuvataiteessa. Muita kirjan aiheita ovat eläinten oikeudet, sudet, islamin eläinsuhde, ekofeminismi, koti-eläintuotanto ja kuvataiteet. Artikkelit leikkaavat useita ihmistieteellisiä tieteenaloja, jotka käsitellään teoksessa laajasti. Teoksen laaja-alaisuutta kuvastavat myös kirjoittajakaartin moninaiset taustat eri tieteenaloilta: kirjoittajien joukossa on muun muassa taiteilija, pappi ja järjestötoimija.

Osa kirjoittajista on kiinnostunut meneillään olevasta eläinsuhteen muutoksesta sen kuvailijana ja analysoijana, osa sen tekijänä ongelmia korostaen ja niihin kan-

taa ottaen. Katsausenomaisuutta kuvastaa myös se, että jotkin artikkelit ovat monipuolisia, kuten Leena Vilkan artikkeli, jossa hän tarkastelee samassa tekstissä toisistaan irrallisesti eläinten oikeuksia, sutta, eläinten jalostamista ja syömistä.

Kirjan artikkeleista voi ammentaa kahdesta eri teemasta: eläinten ja ihmisten vuorovaikutuksesta sekä siihen liittyvästä muutoksesta. Muutos on teoksessa läsnä kahdesta eri näkökulmasta. Lähes kaikki kirjoittajat tarkastelevat ja pyrkivät ymmärtämään meneillään olevaa eläinsuhteen ja -käytäntöjen muutosta. Tämän lisäksi osalla kirjoittajista korostuu normatiivinen lähtökohta – tulevaisuudessa asioiden pitäisi olla toisin.

Vaikka eläimistä ja niihin liittyvästä yhteiskunnallisesta muutoksesta on keskusteltu jo melko pitkäänkin, ei aiheesta ole tehty kovinkaan paljon ihmistieteellistä tutkimusta. Eläinten yhteiskunnallinen läsnäolo on merkittävä ilmiö. Se on niin laaja ja rikas aihepiiri, että siitä voi vaivatta kättilöidä erilaisia kiinnostavia tutkimuskysymyksiä.

Teoksen yleispiirteisyys kuvaa kotimaisen ihmistieteellisen eläintutkimuksen kentän tuore-

utta: monilla kirjan aihevalinnoilla on uutuusarvoa, vaikka ne olisivatkin yleisellä tasolla. Tästä on hyvänä esimerkkinä Teuvo Laitilan monipuolinen kuvaus islamin eläinkäsityksistä ja eläimiin liittyvistä käytännöistä, jossa hän sivuaa muun muassa koraania, kirjallisuutta, kuvataiteita, eläinten oikeuksia, teurastustapoja ja kasvisyöntiä. Vaikka tämä kaikki mahtuu 17 sivuun ja teksti on selvästi katsausenomaista, on se kiinnostava, koska kaikki tuo kuvaus on Suomessa uutta.

Näkökulmallisesti teoksen kiinnostavimman avauksen tekee Juhani Pallasmaa artikkelissaan eläimistä arkkitehteinä. Siinä ihmisenäkökulma on rohkeasti irrotettu tavanomaisesta kontekstistaan, ja se toimii mielenkiintoisena analogiana eläinten rakentamiskäyttäytymisen kuvaamisessa. Artikkelissa tarkastellaan eläinten piirteitä ihmisen mittapuulla luisumatta kuitenkaan kritisoi tuun antropomorfismiin eli eläinten ihmillistämiseen.

Ihmistieteiden näkökulmasta teoksen selvimpanä vajavuutena on etnografisen näkökulman puuttuminen. Eläinkulttuurissa ja ihmisen eläinsuhteessa on kyse myös tosiasiallisista käytännöistä ja niissä tapahtuvista muutoksis-

ta. Etnografinen tarkastelu avaisi tähän monia kiinnostavia näkökulmia.

Normatiiviset asetelmat ovat teoksessa selvästi läsnä. Sen lisäksi, että muuttuvaa eläinkulttuuria kuvaillaan ja ymmärretään, useimpien kirjoittajien mukaan tarvitaan myös lisää muutosta. Teoksessa muutoksien perusteluksi esitetään esimerkiksi susien heikkoa suojelutilannetta, salametsästystä, enenevää keskustelua eläinten oikeuksista, länsimaisen ihmisen luontosuhteen tuhoavaa suuntaa, länsimaisen ajattelun dualistisuutta ja mekanistisuutta, huolta eläinten hyvinvoinnista sekä eläinten teho- ja massatuotantoa.

Normatiivisesta näkökulmasta teoksen paino onkin nimenomaan ongelmien esiin tuomisessa ja kuvailemisessa, vaikka ratkaisujakin esitetään, kuten esimerkiksi kasvisruokavaliota, luomutuotantoa, virikehäkkeitä, eläinsuojeluklakia, eläinoikeuksien pohdiskelua, asennemuutosta ja ekofeminismia. Ratkaisujen kuvailuun ei kuitenkaan käytetä läheskään yhtä paljon tilaa kuin ongelmien havainnollistamiseen.

Normatiivisemmin painottuneista artikkeleista huomaa, että niiden kirjoittajilla on halu muuttaa maailmaa, mutta he eivät ole välttämättä tarkastelleet aiheitaan ratkaisujen näkökulmasta. Ratkaisut jäävät melko ympärilyöreiksi, ja ne on esitetty hyvin yleisellä tasolla. Kasvisruokavaliosta ja luomutuotannosta puhutaan jo nyt

paljon, ja olisi mukava kuulla uusia avauksia, jotka voisivat liittyä myös yksityiskohtaisempiin kysymyksiin.

Se, että ihmistieteellinen eläintutkimus on vielä kuvailevaa ja ongelmia esiintuovaa, kuvastaa lähestymistavan tuoreutta. Ongelmia tuodaan julki ja kysymyksiä avataan, mutta niihin ei osata vielä esittää ratkaisuja ja vastauksia. Toisaalta tutkijoiden tehtävänä ei aina olekaan tarjota vastauksia esiin nostamiinsa ongelmiin, vaan puheenvuorot ja avaukset voivat olla myös osa laajempaa yhteiskunnallista keskustelua.

Koska yhteiskunnallinen keskustelu esimerkiksi eläinten oikeuksista käy välillä melkoisen kuumana, voi myös olla, että osa eläinkysymyksistä kiinnostuneista tutkijoista varoo lipeämästä helposti lankeavaan fundamentalismin varjoon. Tarvetta olisi myös avoimesti normatiiviselle ja ongelmia ratkovaan ihmistieteelliselle eläintutkimukselle, jossa kehitettäisiin muutakin kuin vain yleisiä suosituksia kasvisruokavaliioon tai luomutuotantoon siirtymisestä.

Eläinkysymyksiin liittyvien muutospyrkimysten takia ihmistieteisiin tarvittaisiin rahtunen insinöörihenkeä. Maailmaa ei tarvitse pelkästään kuvailla, selittää ja ymmärtää, vaan sitä voi myös rakentaa. Hyvät käytäntöön suuntautuneet ehdotukset eivät ole propagandaa, vaan uusia ideoita ja yhteiskunnallisia innovaatioita. Miksi eläimistä kiinnostu-

nut ihmistieteilijä ei saisi muuttaa maailmaa siinä missä kännyköistä kiinnostunut insinöörikin suunnittelee uudenlaisia laitteita ja -ohjelmia?

Maria Suutala tekeekin erään teoksen normatiivisimmista ehdotuksista. Hän esittää, että eläimellisyyden sijasta voisimme puhua *eläinmäisyydestä*. Hänen mukaansa eläinmäisyys voisi merkitä jotain sellaista, mikä on jäänyt kulttuurikehityksen jalkoihin, ja mikä voisi viitoittaa tietä myönteisempään eläinsuhteeseen. Lähtökohta on hyvä, sillä tutkijoiden tuleekin ehdottaa uusia käsitteitä.

Teos on tärkeä keskustelua ylläpitävä puheenvuoro ihmistieteelliseen eläintutkimukseen. Toivottavasti se innostaa kysymään ja tarkastelemaan lisää laajaa ja tutkimatonta kenttää. Lainaus Juhani Sepänmaan jälkisanoina kiteyttää ihmistieteellisen eläintutkimuksen kentän tärkeällä ja tulevaisuutta positiivisesti luotaavalla tavalla: ”Se, mikä erottaa ihmis- eli kulttuuritieteellisen eläintutkimuksen luonnontieteellisestä, on ihmisen ja eläimen *suhteen* merkityksellisyys: tutkimuskohteena ei ole eläin tai eliöyhteisö sinänsä vaan sen aineellisen-henkinen vuorovaikutus ihmisen kanssa, symbioosi ja synergia” (s. 220).

Jere Nieminen